

УДК 331.554

АНТОНЕНКО К. В.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу
Навчально-наукового інституту Міжнародних відносин
Національного авіаційного університету
ПАКСЮТОВА Н.О.,
студентка магістратури Навчально-наукового інституту
Міжнародних відносин Національного авіаційного університету

ДИНАМІКА І СТРУКТУРА МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ РОБОЧОЇ СИЛИ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті проаналізовано міграційні процеси в Україні за 2010-2014 роки. Найбільшу увагу було приділено аналізу міграції трудових ресурсів країни.

Ключові слова: міграція робочої сили, трудова міграція, міжнародні міграційні процеси.

Антоненко Е.В., к.э.н., доцент, доцент кафедры международных экономических отношений и бизнеса Института международных отношений Национального авиационного университета;
Паксютова Н.А., студентка Института международных отношений Национального авиационного университета

ДИНАМИКА И СТРУКТУРА МЕЖДУНАРОДНОЙ МИГРАЦИИ РАБОЧЕЙ СИЛЫ В УКРАИНЕ

Аннотация. В статье проанализированы миграционные процессы в Украине за 2010-2014 годы. Наибольшее внимание было уделено анализу миграции трудовых ресурсов страны.

Ключевые слова: миграция рабочей силы, трудовая миграция, международные миграционные процессы.

Antonenko K.V., Ph.D. in Economics, Associate Professor, Institute of International Relations, National Aviation University;
Paksiutova N.A., student of National Aviation University

DYNAMICS AND STRUCTURE OF THE INTERNATIONAL LABOUR MIGRATION IN UKRAINE

Annotation. The article analyzes the migration processes in Ukraine for 2010-2014. Most attention was paid to the analysis of labor migration country.

Keywords: shifting of manpower, labor migration, international migration.

Постановка проблеми. На сучасному етапі міграція населення є важливим елементом глобалізованого світу. В умовах швидкої активізації міжнародної мобільності людей зростає значення регулювання міграційних процесів. З кожним роком чисельність українських трудових мігрантів збільшується. Україна по праву вважається однією з найбільших країн-донорів трудових ресурсів, тому це дуже актуально.

На жаль, сьогодні негативні наслідки трудової міграції в Україні перебивають усі позитивні ефекти, викликані міграційними процесами: погіршується демографічна та соціальна ситуації в країні, зменшується кількість висококваліфікованих трудових кадрів, мігранти з нашої держави, більшість яких є нелегальними, зазнають експлуатації і т.д.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на зростання кількості публікацій з загальних проблем міграції населення, спеціальних досліджень різних аспектів міграції, недостатньо вивченими залишаються багато аспектів міграційних процесів, які відбуваються як на міжнародному рівні, так і на локальному. Тим більше рідкісні роботи присвячені вивченню міграційних процесів в умовах глобалізації. У той же час було б несправедливо не згадати найбільш відомі роботи, які з'явилися в кінці 90-х років, зокрема фундаментальну роботу В.А. Іонцева, присвячену вивченню теорії та історії міжнародних міграцій. Значний внесок у вивчення внутрішніх міграцій внесли такі дослідники як: Л.Л. Рибаківський, Ж.А. Зайончковська, В.А. Іонцев, Є.С. Красінець, Г.С. Вітковська, В.Г. Гельбрас, А.С. Панарін, О.Д. Воробйова, І.М. Мерфорт.

Широке коло проблем міжнародної міграції, що стосуються більш вузьких аспектів, наприклад, проблем трудової міграції, ринку праці, безпеки відображені в роботах М.І. Баранник, В.Р. Вестфаль, А.І. Долгова, П.Я. Бакланова, А.В. Мосейкіна, М.В. Москвіна, О.А. Назарової, О.А. Плакса, А.В. Топіліна, Б. Гхош, В.І. Переведенцева, Т.В. Черевичко, Р. Епплеярд, Б.С. Хорева, Н.В. Тарасової, Т.А. Демченко, Л.Л. Рибаківського, Ж.А. Зайончковської, В.Г. Гельбрас, С.В. Рязанцева.

Мета даної статті: проаналізувати динаміку та структуру міжнародної міграції робочої сили України.

Виклад основного матеріалу досліджень. Значним надбанням демократизації суспільства після здобуття Україною незалежності стало забезпечення безперешкодного та вільного переміщення громадян. Одним із проявів глобалізації як домінуючої тенденції в сучасних міжнародних відносинах є, безперечно, міжнародна трудова міграція. У ХХІ ст. вплив трудової міграції на життєдіяльність українського суспільства

значно посилюється. На сучасному етапі трансформації економіки України наша країна перебуває в переліку держав, які активно беруть участь у міжнародних міграційних процесах.

На даний момент Україна виступає однією з найбільших держав-донорів трудових ресурсів у Європі. Зовнішня трудова міграція є об'єктивною реальністю сьогодення. Кризові умови перехідного періоду, у яких відбувалося формування міграційних потоків, були пов'язані з низькою заробітною платою у всіх секторах економіки, зростанням вимушеної неповної зайнятості та безробіття, а також поширенням бідності й високим рівнем майнового розшарування населення. Початок економічного зростання ознаменувався поліпшенням ситуації на ринку праці, підвищенням рівня життя населення. Проте, на жаль, більшість показників соціально-економічного розвитку залишаються далекими від європейських стандартів, спостерігається значний розрив у рівнях оплати праці в зарубіжних країнах та Україні. Саме це і спонукає наших співвітчизників шукати роботу за кордоном.

За період 2010-2014 років громадяни України виїздили за кордон 106 458 220 разів, з яких у 2010 році – 17 741 304 рази, або 16,7 %, у 2011 році – 20 336 255 разів, або 19,1 %, у 2012 році – 21 755 162 рази, або 20,4 %, у 2013 році – 23 989 047 рази, або 22,5 % та у 2014 році - 22 636 452 рази, або 21,3 % (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз виїздів громадян України за кордон у 2010-2014 роках

Мета поїздки	Кількість виїздів				
	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік
службова	866 014	897 127	362 631	275 151	170 720
питома вага, %	4,88	4,41	1,67	1,15	0,75
туризм	1 275 398	1 590 182	641 836	354 840	201 541
питома вага, %	7,19	7,82	2,95	1,48	0,89
приватна	15 038 622	17 285 834	20 428 369	23 131 296	22065 410
питома вага, %	84,77	85,00	93,90	96,42	97,48
обслугов. персонал	560 821	562 319	321 794	227 192	198 781
питома вага, %	3,16	2,77	1,48	0,95	0,88
військов. службов.	449	793	632	568	0
питома вага, %	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Всього	17 741 304	20 336 255	21 755 162	23 989 047	22 636 452

Примітка. Складено автором за даними ДМСУ.

Як видно із наведеного аналізу поїздок за кордон, найбільше громадяни України виїзять за кордон з приватною метою. Питома вага кількості таких поїздок у загальній кількості поїздок за кордон збільшилася із 84,8 % у 2010 році до 97,48 % у 2014 році.

Натомість динаміка інших видів поїздок була дещо іншою. Так, у 2011 році кількість поїздок за кордон з метою туризму та у службових цілях зросла порівняно з 2010 роком, а вже у 2012-2014 роках їх кількість значно знизилась. Зокрема, кількість службових поїздок у 2014 році була меншою від показника 2010 року більш ніж у 5 разів, кількість туристичних поїздок – у понад 6 разів, у якості обслуговуючого персоналу – у 2,8 рази.

Аналогічним чином розвивалася і динаміка географії поїздок громадян України. Так у 2010 році громадяни України виїздили до 109 країн світу, у 2011 році – вже у 112 країн, у 2012 році – до 106, у 2013 році – до 102 країн та у 2014 році – до 98 країн.

Аналіз країн відвідування громадянами України, кількість поїздок до яких знаходиться у межах 100 тис. на рік, засвідчив, що, незважаючи на зменшення географії поїздок за кордон у 2012-2014 роках, у громадян України виробився усталений попит щодо відвідування певних країн світу.

Найбільш відвідуваними країнами світу для громадян України були Росія та Польща. За кількістю поїздок у 2010-2012 роках першість тримала Російська Федерація, але у 2013 році на перше місце вийшла Республіка Польща. У 2014 році Польща зберегла свої статистичні позиції, випередивши Росію за кількістю виїздів на 1 429 228 або на понад 5 %.

Аналіз поїздок громадян України за кордон за відібраними для аналізу країнами світу засвідчив наступну їх географію. У 2010-2014 роках громадяни України найчастіше виїжджали до республік колишнього СРСР – Росії, Білорусі та Молдови. Проте їх кількість хоч і зростала щорічно, але за питомою вагою у загальній кількості постійно знижувалася: у 2010 році – 48,2 %, у 2011 році – 47,2 %, у 2012 році – 46 %, у 2013 році – 43,4 % та у 2014 році – 38,7 %.

Друге місце за кількістю поїздок громадян України за кордон у 2010-2014 роках займали країни-члени ЄС.

Натомість кількість відвідувань громадянами України Австралії, країн Азії та Африки у 2010-2014 роках сукупно не перевищувала десятивідсоткового бар'єру.

При цьому країни Північної та Південної Америки у цей період мали вкрай незначну кількість відвідувань громадянами України.

Таким чином, 2014 рік у питанні виїзду громадян України за кордон засвідчив про зміну вектору пріоритетів у відвідуванні країн світу із країн, бувших республік СРСР до країн-членів ЄС.

Не стало виключенням у цій тенденції і питання щодо працевлаштування громадян України за кордоном, яке ще називають «трудова міграція»

Зазначені тенденції свідчать про те, що громадяни України, які шукали роботу через ліцензовані суб'єкти господарювання, у питанні працевлаштування зосереджують свою увагу на країнах ЄС.

Незважаючи на зростання упродовж 2010-2014 років кількості офіційно працевлаштованих громадян України у країнах ЄС, статистика Світового банку свідчить, що рівень безробіття на цьому ринку мав тенденції до збільшення.

Так, у 2010 році рівень безробіття у країнах ЄС зріс на 0,4 % до 9,6 % порівняно з 2009 роком. У 2011 році ситуація дещо стабілізувалася і рівень безробіття залишився на тому ж рівні – 9,6%. А вже у 2012 році рівень зростання безробіття в країнах ЄС продовжився і становив 10,5%, у 2013 році – вже 10,9%. Ще більш стрімке зростання безробіття можна побачити у 2014 році – 12,1 %.

Цей факт, щоправда, не позначився на кількості офіційно працевлаштованих ліцензованими суб'єктами господарювання громадян України в країнах ЄС, хоча загальна кількість таких громадян дещо зменшилася.

За даними Міжнародної організації з міграції гендерний розподіл українських трудових мігрантів має наступний вигляд: 65% чоловіків та 35% жінок. Серед основних сфер працевлаштування українських трудових мігрантів виділяють будівництво, домашній догляд, сільськогосподарський сектор, торгівля тощо (рис.1).

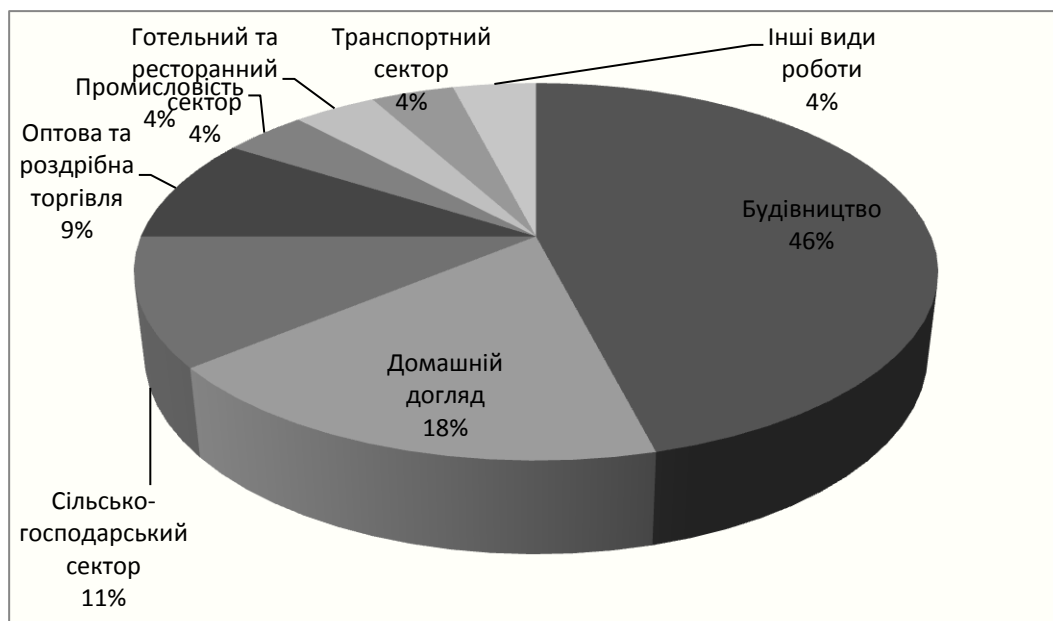

Рис.1. Основні сфери працевлаштування українських трудових мігрантів, (2010-2014 р.р.).

Примітка. Побудовано автором за даними МОМ.

Серед українських трудових мігрантів, які працювали у зарубіжних країнах у 2010–2014 роках, 38% отримали дозвіл на проживання і роботу, 24% мали дозвіл на тимчасове проживання, 13% – дозвіл на роботу, 17% не мали правового статусу, 4% перебували в іноземних державах лише з туристичною візою.

Лише деяким мігрантам вдається знайти роботу, яка відповідає їхньому рівню кваліфікації. Практично всі українські мігранти працюють на низькокваліфікованих робочих місцях, незалежно від рівня освіти. Невідповідність роботи та навичок мігрантів стає очевидною, якщо зіставити дані про рівень освіти мігрантів (рис. 3.2) та сфери їхнього працевлаштування.

Доволі значною групою іноземців, які проживають в Україні, є трудові мігранти. Відповідно до законодавства, працевлаштування громадян інших держав, якщо вони не є постійними мешканцями України, можливе лише на підставі дозволу, який роботодавець повинен отримати від Держзайнятості, довівши, що знайти відповідного фахівця на національному ринку праці неможливо. Дозвіл видається строком на один рік і може бути продовжений.

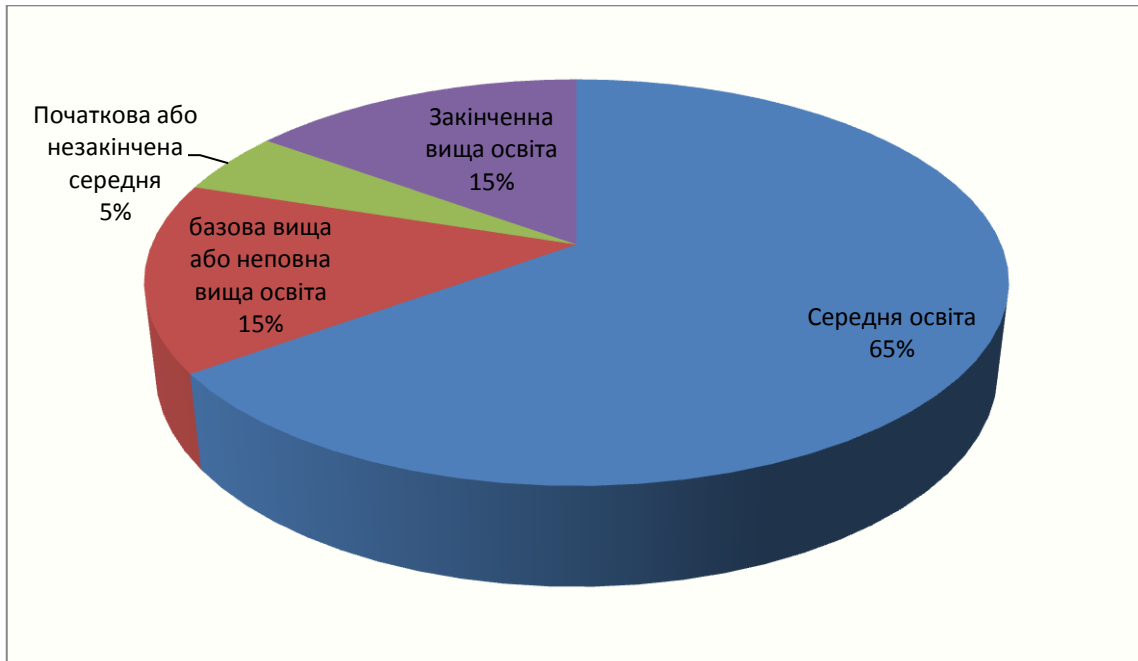

Рис. 3.2. Рівень освіти трудових мігрантів з України, (2010-2014 р.р.).

Примітка. Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

Проте, впродовж 2010-2014 років дана група іноземців, що перебувають в Україні, постійно зменшувалась від 13 728 осіб у 2010 році до 9 136 осіб в 2014 році (табл. 2).

Як видно із наведених нижче даних, найбільша кількість іноземних трудових мігрантів в Україні є громадянами країн-сусідів – Туреччини, Росії та Польщі.

Таблиця 2

Чисельність іноземців та осіб без громадянства, які тимчасово працювали в Україні у 2010-2014 роках

Країна-походження	2010		2011		2012		2013		2014	
	особи	у % до підсумку	особи	у % до підсумку	особи	у % до підсумку	особи	у % до підсумку	особи	у % до підсумку
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Усього, у тому числі:	13 728	100	13 415	100	12760	100	11 655	100	9 136	100,0
Туреччини	2 457	17,9	2 531	18,9	2 040	16	2 369	20,3	1 681	18,4
Росії	1 954	14,2	1 962	14,6	1 946	15,3	1 798	15,4	1 608	17,6
Польщі	675	4,9	657	4,9	640	5	651	5,6	527	5,8

Примітка. Складено автором за даними ДМСУ.

За видами економічної діяльності іноземців, які станом на кінець року працювали в Україні, найбільш затребувано іноземною робочою силою у 2010-2014 роках були переробна промисловість та торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку.

За видами робочих місць іноземної робочої сили (табл. 3) можна констатувати, що іноземці та ОБГ, які працюють в Україні, займають висококваліфіковані посади, у той час як місця, що не потребують певної професії чи кваліфікації, є поодинокими.

Таблиця 3

Чисельність іноземців та осіб без громадянства, які тимчасово працювали в Україні, станом на кінець 2010-2014 років, за видами робочих місць, чол.

	Станом на кінець 2010 року	Станом на кінець 2011 року	Станом на кінець 2012 року	Станом на кінець 2013 року	Станом на кінець 2014 року
Усього, у тому числі:	7 801	8 119	7 469	7 057	5 028
робочі місця за професією	2 316	2 060	1 429	1 682	4 510
посади керівників, спеціалістів, службовців	5 458	5 946	5 953	5 374	518
місця, які не потребують професії, спеціальності	27	113	87	1	0

Примітка. Складено автором за даними ДМСУ.

Перекази, що надійшли в 2014 році як оплата праці (тобто від працівників, які працюють за кордоном менше року), становили 4,3 млрд. дол. США (на 23,6% менше, ніж у 2013 році). Частка таких переказів становила 66,5% і майже не змінилася порівняно з 2013 роком.

Лідером за обсягами грошових потоків в Україну залишилася Росія, але приватні надходження зменшилися порівняно з 2013 роком більше ніж на чверть – з 2,7 млрд. дол. США до 2,0 млрд. дол. США за 2014 рік. Загалом на країни СНД у звітному році припадало майже 40% обсягу грошових переказів, що надійшли з-за кордону.

З інших країн світу найбільше переказів надходило зі Сполучених Штатів Америки (9,6% від загального обсягу грошових переказів в Україну), що на 16,3% менше ніж у 2013 році.

З країн Європейської Співдружності у 2014 році надійшло 1,9 млрд. дол. США, що на 16,2% менше, ніж у попередньому році. Частка країн ЄС від загального обсягу грошових переказів становила майже 35%. Найбільші обсяги надійшли з Німеччини (5,9% від загального обсягу). Зростання грошових переказів в Україну спостерігалось лише зі Сполученого Королівства та Ірландії (разом на 10,3%).

Висновки: Отже, проаналізувавши динаміку та структуру міжнародної міграції робочої сили в Україні, найбільш відвідуваними країнами світу для громадян України були Росія та Польща. У 2014 році Польща зберегла свої статистичні позиції, випередивши Росію за кількістю виїздів на 5 %. Але лідером за обсягами грошових потоків в Україну залишилася Росія, хоча приватні надходження зменшилися порівняно з 2013 роком більше ніж на чверть – з 2,7 млрд. дол. США до 2,0 млрд. дол. США за 2014 рік. Загалом на країни СНД у звітному році припадало майже 40% обсягу грошових переказів, що надійшли з-за кордону. Щодо іноземних трудових мігрантів то найбільша кількість є громадянами країн-сусідів – Туреччини, Росії та Польщі. Якщо брати відсоткові показники за 2014 рік вони є такими: Туреччина – 18,4%, Росія – 17,6 %, Польща – 5,8.

Список використаних джерел

1. www.dmsu.gov.ua – офіційний сайт Державної міграційної служби України.
2. www.ilo.org – офіційний сайт МОП.
3. www.iom.int – офіційний сайт МОМ.
4. www.iom.org.ua – офіційний сайт МОМ в Україні.
5. www.ukrstat.gov.ua – офіційний сайт Держкомстату України.
6. www.un.org – офіційний сайт ООН.